

DRUŽBENA STRUKTURA

se deli na:

- **Družbene odnose**
- **Družbene vloge**
- **Družbene statuse**
- **Družbene skupine, organizacije, institucije**

Te 4 stvari tvorijo **STRUKTURIRANJE DRUŽBENOSTI(realnost)**. Gre za prepletanje, součinkovanje, soodvisnost in spremenljivost posameznih elementov družbe. Moramo pa vedeti, da **DRUŽBENA STRUKTURA(fikcija)** ne obstaja in je samo namen znanstvenega proučevanja.

Družbena struktura je hkrati predpostavka in posledica človekovega delovanja (glej poglavje posameznik in družba). Proučujemo jo lahko na 2 ravneh.

- **KVANTITATIVNO** proučujemo vse kar je navzven vidno, določljivo in prepoznavno (spol, starost, izobrazba, poklic,...)
- **KVALITATIVNO** pa proučujemo naravo družbenih odnosov, vlog družbenih slojev in položajev ali pomen in vrste družbenih institucij

DRUŽBENI RED (pravila) se nanaša na strukturiranje družbenosti, na večjo ali manjšo dinamiko družbenih struktur v času in prostoru.

DRUŽBENA STRUKTURA je statična idealizirana slika družbenega reda, ki je primerna za znanstveno proučevanje.

DRUŽBENI ODNOSI

Vsi smo ujeti v gosto mrežo družbenih odnosov (skozi cel dan se odnosi menjajo). Odnosi so lahko intimni, družinski, superiorni, formalni, neformalni, sovražni,...

Za vzpostavitev družbenega odnosa morata biti izpolnjena 2 pogoja:

- **INTERAKCIJA ali DRUŽBENI STIK**
- **KOMUNIKACIJA ali SPORAZUMEVANJE**

Vrste družbenih odnosov so:

- **PO VSEBINI** - družinski, ekonomski, politični
- **PO STOPNJI PRISILE** - nujni, prostovoljni
- **PO ZUNANJI OBLIKI** - konjunktivni (združevanje), disjunktivni (razdruževanje)

Individualni in skupinski odnosi so pomembnejši.

ZDRUŽEVALNI ali KONJUKTIVNI ODNOSI

- **Sodelovanje**
- **Prilagajanje**
- **Asimilacija (najhujša oblika prilagajanja, popolna prilagoditev)**

O asimilaciji govorimo takrat, ko 1 skupina vsrka vase 2 skupino. Prizadeta skupina izgublja svoje lastne značilnosti in se sčasoma prilagodi v tolikšni meri, da prevzame kulturne vzorce dominantne skupine. Asimilacija je lahko prostovoljna, največkrat pa je prisilna.

RAZDRUŽEVALNI ali DISJUNKTIVNI ODNOSI

- **Tekmovanje**
- **Nasprotovanje**
- **Konflikt**

Načeloma naj bi se povsod upoštevala pravila igre, nimajo pa vsi enakih izhodiščnih možnosti.

Tekmovanje predpostavlja določena pravila igre, vsi udeleženci nimajo enakih izhodiščnih možnosti (sloj, rasa,...) in pomen tekmovalnosti se poveča v industrijski dobi. Pri nasprotovanju posamezniki skušajo drug drugega onemogočiti, pri konfliktu pa gre za to, da se nasprotnika poskuša popolnoma onemogočiti ali uničiti. Pogosto se uporablja ali grozi z uporabo sile.

V določenih primerih ima konflikt pozitivno vlogo. Reševanje konfliktov lahko prispeva k večji stabilnosti in povezanosti, kar je v družbi zelo pomembno.

DRUŽBENE VLOGE

Družbene vloge so celota družbenih norm v določeni kulturi, ki izhajajo iz položaja posameznika v družbi. Družbene norme nam posredujejo **SOCIALIZACIJSKI DEJAVNIKI**.

V procesu socializacije številne norme in z njimi povezane vloge **INTERNALIZIRAMO (ponotranjimo)**. Nekatere vloge ljudje sprejemamo zato, ker jih moramo, druge pa igramo v veselje.

V realnosti le redko upoštevamo vsa pravila, zato lahko razlikujemo med **IDEALNO VLOGO** in dejanskim izvajanjem te vloge. Družbeno odstopanje od idealne vloge družba trpi le do določene mere. Potem sledi **INTERVENCIJA (posredovanje)**. Seveda pa vloge lahko izvajamo tudi bolj vestno, kot družba od nas pričakuje.

KONFLIKTI IN NAPETOSTI PRI IZVAJANJU DRUŽBENIH VLOG:

- Ljudje se težko najdemo v vlogah, ki so nejasne in slabo opredeljene (nekatero vlogo družba le površno določi in pravila, ki so z njimi povezana lahko ljudje razširimo na MAXIMUM ali skrčimo na MINIMUM)
- Večina družbenih vključuje tudi nasprotna pričakovanja (učenec : sošolec ali učenec: učitelj)
- Največkrat prihaja do konfliktov zaradi preobremenjenosti z vlogami (služba in družina)

DRUŽBENI POLOŽAJI

RAZLIKA MED DRUŽBENIMI VLOGAMI IN DRUŽBENIMI POLOŽAJI

STATIČNI VIDIK predstavljajo družbeni položaji. Le – te zasedamo oziroma zavzamemo. **DINAMIČNI VIDIK** pa predstavljajo družbene vloge. Le – te igramo oziroma izvajamo. Igranje vloge je dejansko obnašanje posameznika na določenem družbenem položaju

Za razvite družbe je značilno, da ima posameznik veliko število družbenih položajev. V vsaki družbi pa se položaji vrednotijo, nekateri so bolj, nekateri manj cenjeni, zato pravimo, da so različno **RANGIRANI**. Za označevanje različno rangiranih in vrednotenih družbenih položajev pa uporabljamo izraz **DRUŽBENI STATUS**. Družbeni status pa izraža ugled, prestiž oziroma spoštovanje, ki ga uživa posameznik na določenih položajih.

Različni položaji so tudi simbolno in znakovno opremljeni.

Družbeni status lahko oblikujemo na 2 načina – s pripisanimi družbenimi položaji (tisti, ki jih dobimo z rojstvom, jih nasledimo oz. podedujemo). Pripisan status ni odvisen od posameznikovih zaslug, sposobnosti,...Večji pomen ima v tradicionalnih družbah. Seveda je pomemben tudi danes, zlasti v družbah, ki ji sestavljajo pripadniki različnih etničnih, rasnih in tudi verskih skupin. Med determinante pripisanega sistema sodijo tudi družinsko poreklo, spol in starost. V družbah, kjer pripisan družbeni status ohranja svojo moč, ima posameznik omejene možnosti za uveljavitev oz. spreminjanje svojega položaja, saj je njegova življenjska pot v dobršni meri že določena.

Drugi način. Pridobljeni družbeni položaj je rezultat osebnih naporov, znanja, sposobnosti in delavnosti posameznika. Pozitivno vrednoteni družbeni položaji se od družbe do družbe razlikujejo. (determinante so znanje,... statusni simboli pa različni predmeti, stvari,...)

Zunanje znake preko katerih prepoznamo posameznikov družbeni status imenujemo **STATUSNI SIMBOLI**. To so na primer materialne dobrine, kraj kjer živimo, način oblačenja, kraji, ki jih obiskujemo, ljudje s katerimi se družimo... Posameznik ima lahko visok družbeni status vendar tega ne izkazuje s statusnimi simboli (duhovniki tibetanske družbe). Če posamezniki svoje premoženje pridobijo na sumljiv ali celo nezakonit način, pa statusni simboli ne pomenijo nujno tudi visokega družbenega statusa.

STATUSNA INKONSISTENCA ali **POLOŽAJNO NESKLADJE**. O tem govorimo takrat, kadar statusni simboli niso odraz dejanskega ugleda.

V realnosti se pripisani in pridobljeni statusi prepletajo in tvorijo življenjski status posameznika. Med vsemi položaji, ki jih ima posameznik v družbi pa je eden najpomembnejši in prevladuje. Imenujemo ga **KLJUČNI STATUS** (za nas je zdaj to na primer status učenca).

DRUŽBENE SKUPINE

POGOJ:

- Dva ali več posameznikov, ki morajo biti integrirani oz. povezani v enoto

Najpomembnejši element družbenih skupin je **KOHEZIVNOST** oz. **NOTRANJA POVEZANOST**

ELEMENTI KOHEZIVNOSTI:

- **Skupna dejavnost**
- **Skupna stališča, vrednote in norme**
- **Občutek pripadnosti skupini**

Skupine se ustanavljajo:

- **Na lastno pobudo** (subkulture,...)
- **V okviru raznih družbenih institucij** (razred v šoli,...)

KLASIFIKACIJA DRUŽBENIH SKUPIN

FUNKCIONALNA glede na funkcije skupine (vzgojna, izobrazbena, politična, rekreacijska, ekonomska, družinsko sorodstvena, kulturna, verska,...). Le redko naletimo na skupino z eno samo dejavnostjo, večina skupin zadovoljuje več potreb hkrati, pogosto pa je ena prevladujoča.

DIHOTOMNA

- **Primarne in sekundarne**
- **Formalne in neformalne**

Primarne in sekundarne

PRIMARNE: med člani prevladujejo intimni stiki, običajno občutek varnosti, solidarnosti. Značilen je predvsem neformalni družbeni nadzor. (družina, skupina vrstnikov, prijatelji, sodelavci, soseska)

SEKUNDARNE: temeljijo na neosebni formalnih odnosih. Prevladujejo odnosi podrejenosti, pripadniki imajo specializirane družbene vloge. (šole, podjetja, poklicna druženja, politične stranke,...)

Formalne in neformalne

FORMALNE: družbene skupine so organizirane, imajo statute ali pravilnike. Druge značilnosti so formalni načini vodenja, vstopni pogoji za člane, posebno ime in razpoznavni znaki. V realnosti se pogosto prekrivajo s sekundarnimi skupinami.

NEFORMALNE: skupine tvorijo naključne skupine prijateljev in znanstev. Nimajo formalnega vodstva in organizacije. Običajno izberejo neformalnega vodjo. Lahko so notranje bolj ali manj povezane.

DRUŽBENE ORGANIZACIJE (list!!!)

So FORMALNO DRUŽBENE SKUPINE, v katere se ljudje povezujejo zaradi doseganja skupnih ciljev in zadovoljevanja skupnih potreb

- Posameznik ima v njej le eno izmed družbenih vlog
- Članstvo je nadomestljivo
- So RAZMERIMA TRAJNE DRUŽBENE TVORBE, ki imajo notranjo strukturiranost (ta temelji na hierarhiji odnosov, vlog in statusov)

MAX WEBER → BIROKRATSKE ORGANIZACIJE

- Zavzemajo dominantno vlogo
- Njihova dominantnost izvira iz racionalnega delovanja (to predpostavlja opredeljene cilje, poti in načine), ki je povezano s pravno – racionalno avtoriteto
- Kaže se kot zbirka predpisov, zakonov in pravil
- S procesi racionalizacije se krepijo procesi birokratizacije

ZNAČILNOSTI BIROKRATSKE ORGANIZACIJE:

- Hierarhična struktura
- Razdeljena delovna opravila
- Brezosebna in nepristranskost
- Ustrezna izobrazba in strokovnost
- Disciplinirano in odgovorno delo
- Politika je strogo ločena od uprave

PREDNOSTI:

- Maksimalna učinkovitost in strokovnost opravljenih storitev
- Storitve so točne, hitre, predvidljive, cenene in učinkovite
- Strogo spoštovanje pravil

SLABOSTI:

- Brezoseben odnos uslužbencev do ljudi
- Razosebljanje zaposlenih

Nekateri sociologi (Robert Merton) dokazujejo, da lahko postane birokratska organizacija tudi **DISFUNKCIONALNA**, birokratski postopki se torej obrnejo proti sami organizaciji in ogrozijo njene cilje. V nepredvidljivih situacijah je torej uslužbenec zaradi nesposobnosti improvizacije nemočen. Brezosebna pravila tako zaživijo lastno življenje in postanejo sama sebi namen in ne sredstvo za doseg, uresničitev cilja.

V sodobnosti smo priča silnemu naraščanju t. i. **BIROKRACIJE** kot posebnega družbenega sloja oz. skupine, ki je zaposlena v birokratskih organizacijah. (ZDA)

V modernih družbah se uveljavi izraz **ČLOVEK ORGANIZACIJE**. S tem označimo človeka, ki je popolnoma predan organizaciji in lastne interese ter potrebe v veliki meri poistoveti z interesi in potrebami organizacije v kateri je zaposlen. (npr. vodstveni sloj, ki ima zahtevno delo, lahko pa tudi: na Japonskem negativno sprejeti zaposleni ki imajo zaželen odnos do dela, kar pomeni celodnevno delo, kratki dopusti,...)

TOTALNE ORGANIZACIJE

so organizacije, v katerih živi in dela večje število posameznikov, ki so izolirani od širše družbe za daljše časovno obdobje in preživljajo formalno organizirano obdobje svojega življenja

Totalne ustanove so psihiatrične bolnišnice, zapor, delovna taborišča, samostani, vojašnice,...
Te veljajo za represivne družbene ustanove, oseba prevzame novo identiteto in opusti prejšnje vloge.

Posamezniki reagirajo na situacijo v totalnih ustanovah na naslednje načine:

- **UMIK VASE** – oseba ne vrača pozornosti, le minimalni stiki
- **UPORNIŠTVO** – odkrito zoperstavljanje pravilom, avtoritetam in sovraštvo do ustanove
- **KOLONIZACIJA** – počasno prilagajanje na novo situacijo
- **SPREOBRNITEV** – oseba sprejme vlogo vzornega člana
- **PRLAGODITEV** – neizstopanje, nepovzročanje problemov

DRUŽBENA NEENAKOST IN MOBILNOST (2 lista!!!)

DRUŽBENA NEENAKOST pomeni, da obstajajo družbeno pogojene razlike (položaj, pripadnost, ekonomske, verske razlike,...). Ta družbena neenakost tvori osnovo za oblikovanje **DRUŽBENE ali SOCIALNE STRATIFIKACIJE oz. SLOJEVITOSTI**. Socialna stratifikacija je torej posebna oblika družbene neenakosti, ki je povezana z oblikovanjem DRUŽBENIH SKUPIN rangiranih v HIREARHIČNEM RAZMERJU na temelju bogastva, moči in ugleda.

ZNAČILNOSTI SOCIALNE STRATIFIKACIJE:

- Je družbeno strukturirana oblika družbene neenakosti
- Je **INSTITUCIONALIZIRANA**, kar pomeni, da obstajajo institucije, ki pogojujejo oz. urejajo, da so dobrine razporejene na določen način
- Je relativno trajna in stabilna

STRATIFIKACIJSKE SISTEME delimo na:

- **Odprte stratifikacijske sisteme**
- **Zaprte stratifikacijske sisteme**

Kriterij delitve oz. razdelitve je prehodnost med posameznimi sloji. Tako so kaste, ki niso prehodne zaprt sistem, medtem ko so razredi, med katerimi je prehod možen, odprt sistem.

DOLOČNICE SOCIALNE STRATIFIKACIJE

Weber loči tri DIMENZIJE:

- **Ekonomsko stanje** – denar, lastnina, imetje, dohodek
- **Ugled** – spoštovanje, prilizovanje, izražen je s simboli
- **Moč** – uveljavitev soje volje, tudi s silo

RAZISKOVANJE DRUŽBENE NEENAKOSTI

SUBJEKTIVNO: samouvrstilna metoda (posameznik se sam uvrsti), podatki niso 100% zanesljivi

SLABOSTI: niso jasno določene, ker temeljijo na lastni presoji – niso **RELEVANTNE**

PREDNOSTI: možnost opravljanja raziskave na večji populaciji in vzorcu

REPUTACIJSKO: uvrščanje drugih v razrede

SLABOSTI: težka možnost posplošitve, manjše skupnosti in čustvena navezanost na pripadnike

PREDNOSTI: velika količina podatkov

OBJEKTIVNO: opredeljevanje kriterijev, popis prebivalstva, vse je točno določeno, družbeni podatki za vsako družbo so razvrščeni v **KRITERIJE** (dohodek, izobrazba, poklic)